

A KELETI SZERTARTÁSÚ ESKÜVŐ TÁVLATAI

Az esküvő üdvtörténeti megfejtése

A görög szertartású **esküvőnek** többféle megfejtése is lehet, de legjelentősebb az **üdvtörténeti megközelítés**, amit átszőnek előképek és utalások. Az ifjú pár örökli azt az áldást, melyet valamikor az ósatyák kaptak az élet továbbadására és a hitben való kitartásra.¹ A bevonulás alatt az ószövetségi hívó boldogságesezméjét foglalja össze a szertartás a 127. zsoltár eléneklésével. Ezután kezdődik az esküvő **templomi része**. A jegyesek az ambonon, az áldozás helyén állnak. Felhangzik az eukarisztikus liturgiából ismert kezdő áldás és a békességi ektémia, majd két hosszú imádság, mely Ádámtól és Ábrahámtól kezdve egészen Szűz Máriáig az üdvtörténeti előzményeket szavakkal is felidézi. Amint Isten szövetséget kötött az ósatyákkal, majd Krisztusban az egész emberiséggel, úgy köt szövetséget az ifjú pár eljegyzés formájában Istennel is. Hűség, szeretet, megbecsülés, felbonthatatlanság – ezek azok az erények, melyekre a házasulók ígéretet tesznek, és ezzel vállalkoznak az **evangéliumi házasságesezmény** megvalósítására, mely egész életre szóló hűség és áldozatvállalást jelent.² Sajátosan keleti mozzanat a **koszorúzás** vagy koronázás. Ennek kettős jelentősége van: a vértanúk koronája a dicsőség koronája is. A koszorúk feltétele után az igeliturgia következik. Az ortodox gyakorlat szerint itt került sorra régebben az áldozás. A görögkatolikus szokás az, hogy a koronázás után a **menyasszonyavatás** következik. A menyasszony külön áldást kap, hogy tudatosuljon benne anyai hivatása, mely nemcsak teher, de egyúttal áldás is lesz. Végül, amint az egyház liturgiájával „visszaküldi” híveit a világba, úgy adja vissza az új házasokat a napi életnek. Az üdvtörténet most már bennük is, mint az **egyház új sejtjében** tovább fog bontakozni.

A görög szertartású esküvő legismertebb, üdvtörténeti megfejtése tehát így foglalható össze: a házasok szövetségkötése, **Isten és ember szövetségének vetülete, ikonja**. Mikrobaszileia, Isten országának kicsinyített változata. Jel, ikon, amely túlmutat önmagán.

A férfi-nő kettősség és egység

Bármennyire jelentős is ez a megfejtés, egyelőre tegyük félre, és keressünk további fogódzópontot is. Az esküvőnek rögtön az első hosszabb papi imádsága **férfi és nő kettősségére és egységére**, a kettő felbonthatatlan szövetségére irányítja figyelmünket, a Teremtés könyvének képszerű elbeszélése alapján: „Az emberek

1 V.ö. Róm 4,3

2 V.ö. Mt 19,1-9

iránti szeretetből Ádám ősatyánk oldalcsontját asszonnyá alakítotad” – mondja az eskető Istenről. A második imádság pedig tovább részletezi ezt: „Mondád: Nem jó az embernek egyedül lennie; teremtsünk neki hozzá hasonló segítőt; és vevén egyet az ő oldalcsontjaiból, akit meglátván Ádám, mondá: Ez mostan csont az én csontjaimból, és hús az én húsbomból, feleségnek neveztetik, mert férfiúból vétetett”. Az ima itt a szentírási szövegből az **is – issá** szó párral (férfi-asszony) játszik el, de hű tükre ennek a magyar férj/fele-ség szó pár is.

A **szertartás tételét mindennapi tapasztalatunk is igazolja**. Férfi és nő különbözősége, egymás felé fordulása, egymáshoz rendelődése az emberi létnek talán legszínesebb, legizgalmasabb, árnyalatokban leggazdagabb vonása. Apai és anyai érzés, a fiú vagy a leány szülei iránti szeretete, ellobbanó és örök szerelem, hűség és hűtlenség, szenvedély és átszellemiesülés, gyönyör és kín, aggodás és féltékenység, gyöngédség és gyűlölet, felemelkedés és elembertelenedés, erény és bűn, béke és harc forrása a történelmen át véges-végig. Költészet és művészet ihletője, hajtóereje az emberiség továbbnövekedésének. Összetett, sokrétű valóság.

Mindenekelőtt a **biológia szemével** kell megvizsgálnunk a nő és a férfi sokszínű viszonyát. Különbségük talán így a legszembevetőbb. Az emberi szervezet általános, közös szerkezeti elemein túl a nemi sajátságok alapvető élettani különbségek kiváltói és hordozói. A szexualitás, a nemiség, amelynek gyökerei visszanyúlnak az ember-előtti korba, az állatvilágba, az egyik legerősebb hatóerő. Nem mondhatjuk, hogy az embernél kimerülne a fajfenntartás szolgálatában. Az élet szinte minden mozzanatára kisugárzik. A gyermekből a serdülőkor éveiben fiatal férfit és nőt formál, megszabja a felnőtt ember számos vonását, sokban hozzájárul boldogságához is, elkíséri a változás évein át az öregkor fázisáig.

A két nem szexualitása részben ellentétes, részben kiegészíti egymást. A szembeállítás nem feltétlen érvényű. Vannak különleges esetek, amikor átfedések, kettősségek jelentkeznek (vö. kétneműség, a nemi élet zavarai). De a népszerű nagy átlagában világos határvonal húzódik a nemek között. A férfi már fiziológiai felépítettségében is általában erősebb, mint az asszony. A nő biológiai alkata az anyaság felé mutat. A férfi nemi szerepe az élet továbbadására, a nőé az élet befogadására irányul.

Ugyanilyen szembevető a **két nem egymáshoz rendeltsége**, egymást kölcsönösen kiegészítő szerepe, amely nemcsak a nemi életben jut érvényre, hanem szinte minden területen. A statisztikai mutatók a férfiak és nők közel egyenlő arányáról tanúskodnak. Ez a kiegyenlítődség a házasság létforma természetes alapját adná, ha hányadosát nem rontanák le a háborúk.

A férfi és a nő közti különbség és egység azonban nemcsak élettani, hanem legalább annyira **lélektani tény** is. Kétségtelen, ezen a téren még több a kettősség. Nehéz előítélet nélkül különválasztani a tisztán „férfias” vagy „nőies” tulajdonságokat. A pszichológia arról beszél, hogy rejtetten mindenkiben jelen vannak a másik nem lelki sajátságai is. Az élet az árnyalatok vég nélküli sorozatát mutatja fel az ún. „papucs-férj” jól ismert típusától a „kardos menyecske” férfias jelleméig. A nemiségen belül munkáló kétféle irányulás megfelelő aránya adja – sok más összetevő mellett – egy-egy személyiség arculatát lélektani szempontból.

Carl-Gustav Jung egyenesen odaáig megy el, hogy a férfi-lélek, az **animus** mellett feltételezi az **anima**-t, a női lelket, olyan értelemben is, hogy mind a férfi, mind a nő magában hordozza azt a másik felet (gondoljunk itt újra a magyar **feleség** szóra!), akivel együtt alkothat egy valóságot. Jung szerint a férfi inkább extrovertált, tehát a tárgyak-dolgok alakítására hivatott, a nő inkább introvertált, befelé forduló, a lelki értékekkel törődik. A másik neves pszichológus, Erich Fromm pedig a férfit a **Haben** (birtoklás), a nőt a **Sein** (lét, élet) kategóriájával jellemzi. Ez a mozzanat ismét pontosan fedi a bibliai tartalmat is: lásd, az Éva (Hava) szó a hája-hává = élet, lét szóból származik, mondja is a Teremtés könyve: „mert az élet szülőanyja”!

A nő és a férfi különbsége és egysége a **társadalmi szerep vonalán** (szociológiailag), a családon belül és az egyes munkakörökben való részvétel tekintetében is kimutatható. Ha a pillanatnyi helyzetet akarjuk megítélni, óvakodnunk kell két véglettől. Az egyik az lenne, ha régebbi korok családi vagy társadalmi berendezkedését kiáltanánk ki egyetemes érvényűnek. Csak helyeselhettük a női egyenjogúsítás törekvését, hogy nők is betölthessenek olyan hivatásokat, amelyeket azelőtt elvittak tőlük.

Ám ugyanígy el kell kerülnünk a **másik végletet** is. Semmilyen egyenjogúsítás sem tűzheti ki célul azt, hogy a férfi „nővé” váljon és a nő férfissá. Az életben viselt funkció változhat, de azért egyik nemnek sem szabad feladnia más-jellegét, sajátos értékeit, amelyeket éppen az élettani és társadalmi előzmények alakítottak ki. Sőt, meg is kell őriznünk ezeket az értékeket: így a nőknek az anyaság legtermészetesebb szerepét és pszichológiai sajátságait; – finomságukat, fogékonyságukat, gondosságukat, szépérzéküket. Ezeket a vonásaikat csak kamatoztathatják hivatásukban, el nem veszíthetik. De a férfi sem fog azzal véteni az egyenjogúság ellen, ha biztonságot adó támasza marad családjának, vagy ha kemény, lendületes munkában mutatja meg erejét.

Férfi és nő kettőssége és egysége ma egészen új oldalról is veszélybe került. A gender-ideológia célul tűzte ki a két nem ontológiai alapjainak szétzilálását, a két nem relativizálását,³ erőszakkal különválasztja a *sexus* (mint velünk született nem) és a *genus* (gender), mint felvállalt nemi szerep síkját. Az elmondottak és még most következők igazolják, hogy itt nemcsak felvett „szerepekről” van szó, hanem olyan struktúráról, amely a lét mélyében gyökerezik.

A férfi-nő egység gyökerei

A keleti szertartású esküvő tehát egyértelműen a férfi-nő kettősség és egység világba kiáltása. De még ennél is tovább, ennél is messzebbre mutat. Az említett első papi imádság kozmikus távlatba állítja a házasságot, szintén a teremtés-történet alapján. A „végtelen tökéletességű Isten, minden lény Alkotója” – halljuk – Ádámékat megáldotta, „mondván: Növekedjete és sokasodjatok; töltsétek be a földet és hajtsátok azt uralmatok alá”. Egyházunk tehát az ifjú emberpár

3 KUBY 2008.

szövetségkötését „minden lény” körén belül helyezi el, mondjam így: **ontológiai tartalmat ad** a násznak, a házasságnak. A második papi imádság is ugyanígy jár el: „Ki a földi javak kegyes intézője vagy – halljuk –, kezdetben alkottad az embert és őt a teremtmények királyává tetted”.

Ennek tartalmát így adhatnánk vissza: férfi és nő kettőssége és egysége túlmutat a szorosán vett tények körén. „Reveláns”, kinyilatkoztató erejű. Különös éles-séggel derít fényt arra a „nász-jellegre”, a házassághoz hasonló kettősségekre és egységekre, amelyeket megtalálunk minden dologban. Miről is van szó? – A szexuális polaritás az élet, sőt az anyag alapvető ellentétpárjainak (mint pl. pozitív és negatív töltés) magasabbrendű megjelenése. Az emberi lét s így a férfi-nő viszony ebből az ontológiai háttérből nő ki, ezt hozza közel.

A világ fejlődő, mozgó valóság. Sokan próbálták már egyetlen alapképletbe foglalni mozgása lényegét. Démokritosz elemek egyesülésének és szétválásának, az újplatonisták anyag és szellem harcának írták le ezt a mozgást. Arisztotelész anyag és forma kettősségét látta a dolgokban. És itt érdemes arra is odafigyelnünk, hogy az **anyag** legtöbb nyelvben az **anya** szóból származik (vö. **materia** a **mater**-ből), tehát a tárgyak anyai, női oldalát képviseli, vele szemben a **forma** az **actus**, tehát az aktív, alakító, „férfias” oldal. Arisztotelész többi fogalompárja (potencia-aktus, lényeg-létezés, test-lélek) ugyanígy két oldalt (mintegy nőies és férfias oldalt) foglal magába. A későbbi korok dualizmusai, parallelizmusai is mind feltételezik ezt a két oldalt.

Érdemes arra is odafigyelnünk, hogy legtöbb nyelvben – főleg az indoeurópai nyelvekben – kiépült a **szavak nyelvtani nemének rendszere**. Ennek elemzése túlhaladja mostani eszme-futtatásom kereteit, de az elvet le kell szögeznünk: mivel a nyelv (Heidegger szerint) a létről szóló kinyilatkoztatás, a főnevek hímnemű vagy nőnemű volta valamiképpen a lét kétarcúságáról, kétneműségéről, mondhatjuk, **nász-szerkezetéről való híradás**. Hogy csak egyetlen további példát említsek, a potencia nőnemű, az aktus hímnemű szó, a kettő együtt nagyon is pontosan jelzi, hogy mindennek van egy befogadó, nőies oldala, és egy aktív, alakító oldala, s a kettő együtt alkotja a valóságot. A régiek nagyon jól tudták, miért tekintik az egyik fogalmat masculinumnak, a másikat femininumnak, esetleg éppen egyiknek sem, a kettő egyensúlyának, vagyis neutrumnak, mindebben ősi bölcsesség nyilvánult meg.

Ugyanennek a lét-érzéknek a megnyilatkozása a távol-keleti taoizmus jin-jang erőpárja. A kínaiak ösztönszerűen látják, mi a természetben vagy az emberi szervezetben a férfi- vagy a női jellegű összetevő. Hogy csak néhány példát említsek: „A természet világában yang: nappal, meleg, felső, yin: éjszaka, hideg, alsó. A testben: yang: a test felső és külső része, férfias jelleg, védekező energia, yin: a test alsó és belső része, nőies jelleg, tápláló energia.”⁴ Ha ezeknek a tulajdonításoknak a rendszerét nyugati beidegződéseinkkel nem is látjuk át, annyit mindenképpen jeleznek nekünk, hogy az egész létet átfogó struktúráról van szó.

További – mondjuk így, kozmológiai, kozmikus méretű – extrapolálásra is lehetőség nyílik. Talán leegyszerűsítésnek látszik, de valóban **két törekvés hat**

4 DEBRECENI 1988. 19.

mindenben. Egyik a szétesés, szétágazás, másik az egységesülés, a szerveződés. A csillagvilág tágul, ugyanakkor a mindenség egy-egy kitüntetett helyén egyre szervezettebb anyagcsoportosulás jön létre, egészen az emberig haladó fejlődésében. **Teilhard de Chardin** a radiális (szétsugárzó) és a tangenciális (a központ, a tengely felé mutató) energia kettősségében látja ezt a két irányulást, amit Örök Férfinak, ill. Örök Nőinek (éternel féminin) nevez.⁵

Talán nem tévedünk, ha – a lélektani sajátosságok alapján – azt mondjuk, hogy a férfi és a nő kettőssége azt a kettős törekvést, polaritást éli meg felsőfokon, amely jellemezte már az anyagot is. Az ember ezért valóban „mikrokozmosz”, kis világ, magában éli meg az egész mindenség „problémáját”, belső irányulásait.⁶ A férfi, a maga széttörni vágyó erőivel (vö. extrovertáltság) inkább a teremtett lét szétáradását jeleníti meg, a nő viszont inkább gyűjtő, egységesítő elv (vö. introvertáltság), összefogja a férfi alkotásait, szervezi, otthonossá teszi az életet. Ez a szerelem, a **férfi-nő egység kozmikus gyökere.**

Az egyik megfogalmazási mód: a **szerelem fellelhető az anyagban.** De úgy is fogalmazhatnánk, hogy a szerelem annak a kettősségből előálló egységnek – dialektikának, poláris szerkezetnek – magasabbrendű megjelenése, amely már benne hat az anyagban is. Így értjük meg a férfi-nő közösség, főképp pedig a házasságban és a családban kiteljesedő közösség igazi tartalmát. A két nem viszonya emlékeztet potencia és aktus, lényeg és létezés, anyag és forma, test és lélek, anyag és tudat szembenállására és egybefonódására is, amely felső foka a teremtett létben található polarításoknak. E kettősségben a nő képviseli elsősorban a lelkiekre való fogékonyságot, a személyességet, a teljesség utáni vágyat, a férfi a felívelő lendületet. A nemiség, a szerelem, a házasság tehát túlmutat a biológián. A lét nemcsak hogy polarításokból épül fel, de (analóg szóval) **nász-szerkezetű**, minden síkon a férfi és a nő kettősségéhez és egységéhez hasonló megoldásokat mutat fel.

A képek nyelvén (egyik versem szavaival) így tudnám elmondani, hogyan vezet el a dolgok poláris szerkezete a lét nász-szerkezetéhez.

Körtánc

Tömeg, energia.
Ez még a tánc maga.
Arc, ruha változik.
Egymásba válthat itt
a két táncos, ha kell.

Pozitív, negatív.
Bajvívók kardja vív.
Vele és ellene.
Nélkülük épül-e
a látható világ?

5 CHARDIN 1965. 78.

6 RIDEAU 1968/2. 180.

Élő, élettelen
egymással táncra kel.
Egyre többféle pár
mind nagyobb rést talál
a hűlő lét falán.

A tudat és a lét
fogja egymás kezét.
A kinti benti lesz
s a szó újjáteremt.
A táncuk – kultúra.

A férfi jön s a nő.
Táncuk már esküvő,
már én-te kötelék,
egyetlen ölelés.
Szeretni kezd a lét.

Érdemes arra is figyelni, hogy a lényegi rendet (essentia) minden nagy metafizikai hagyomány az **értelemmel megismerhetőhöz**, a bölcsességhez kapcsolja, a létezők lényege tehát joggal kötődik a **szophia-elvhez**.⁷

S bár még korainak tűnik a következtetés, ki kell mondanunk: ha a férfi-nőkettőség, a nász-szerkezet ennyire hozzá tartozik a lét struktúrájához, az egyes létezőktől föl a kozmosz egészéig, joggal merülhet fel az a gondolat is, a **mintakság** (a causa exemplaris) **alapján**, hogy e kettőségnek-egységnek valamilyen formában (átvitt értelemben) meg kell lennie az **isteni létben** is. Feljogosít erre az ember teremtésének története is: „Megteremtette Isten az embert a maga képére; Isten képére teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket” (Ter 1,27) Ha nem siklunk át a kinyilatkoztatás eme alap-igéje fölött, rájövünk, az isteni létnek nemcsak férfi=de női, anyai arca is lehet, sőt talán kell is hogy legyen (még ha jelképes értelemben is)! Vagy, ha Szentháromságban gondolkodunk, elvileg elképzelhető, hogy a **női principiumnak is lehet személyes hordozója az isteni létben belül**. Talán szabad ebbe a távlatba is beletekinteni!

Hokma-Szófia a bölcsességi irodalomban

Van Isten „anyai arcáról” egy csodálatos forrás-anyagunk, és ez mindenekelőtt a **bölcsességi irodalom**. Katolikus felfogás szerint öt könyvet sorolunk a bölcsességi könyvek közé: Jób könyvét, a Prédikátor könyvét, a Példabeszédek könyvét, a Jézus, Sírak fiának könyvét és a Bölcsesség könyvét. Egyes fordítások⁸ megcserélik a két utolsó könyv sorrendjét, végső összeállításuk időpontja miatt. Sokan az

⁷ Gondoljunk pl. a rationes seminales motívumára Szent Ágostonnál.

⁸ Így a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat Szentírása, Bp. 2003.

Énekek énekét is ide sorolják,⁹ részben mondanivalója miatt, részben pedig azért, mert a zsidó hagyomány ugyanúgy Salamon királynak tulajdonítja, mint – Jób könyve kivételével – a többi bölcsességi írást. Néha egy-egy próféta, így főleg Báruk könyve is közöl „bölcsességi” elemeket.

A katolikus és az ortodox egyház a Bölcsesség könyvét és Jézus, Sírák fiának könyvét kánoninak tartja. A zsidóság nem, mert számukra e két könyv túl „fiatal” volt, nem érte el a „kánoni kort”. A Septuagintába, az alexandriai hagyományba bekerült ugyan, de nem lett kánoni. Ennek nyomán a reformáció sem fogadta el ezeket kánoninak, sőt egyenesen apokrifoknak tekintette, mivel nem voltak benne a zsidó nyelvű kánonban, bár Luther lefordította e könyveket is és nagy elismeréssel övezte.

Már az első rétegben, a Példabeszédek könyvében is megjelenik az isteni bölcsesség, **Hokma alakja**: „Ott voltam mellette (ti. Jahve mellett), mindent elrendeztem, és gyönyörködtem nap nap után, színe előtt játszadoztam mindenkor” (Péld 8,30). Hokma Jézus, Sírák fia és a Bölcsesség könyvében már Szófiaként szerepel. Egyértelmű **Szófia anyasága**. S bár a zsidó nyelvben nem annyira határozott egy-egy szó nyelvtani neme, mint az indoeurópai nyelvekben, inkább csak a szóössze-függésből derül ki, egyértelmű, hogy a hokma nőnemű szó,¹⁰ mint ahogy görög fordítása (Szophia), s annak latin megfelelője (sapientia) is, és ez esetben is igaz: nomen est omen, a nyelvtani forma megszabja a belső, mondjuk így, ontológiai tartalmat is.

Hokma-Szófia női jellege, **anyai arca** így fogalmazódik meg Jézus, Sírák fia könyvének lapjain: „Anyja vagyok a szép szeretetnek, istenfélelemnek, megismerésnek és a szent reménynek.” (Sír 24,24). Ez az anyaság sokszor jelképeken átszűrve mutatkozik meg: „Én, a Bölcsesség folyamokat bocsátottam ki magamból. Olyan vagyok, mint a mérhetetlen folyam ágya” (Sír 24,40); leggyakrabban pedig a tápláló anya jelképében jelenik meg: „Mert lelkem édesebb a méznél, és birtoklásom jobb a lépesméznél!” (Sír 23,27), „Jöjjetek hozzám mind, akik kívántok engem, és teljete el gyümölcsimmel” (Sír 24,26); „Akik engem esznek, még inkább éheznek, akik engem isznak, még inkább szomjaznak” (Sír 24,29).

Sokszor egyfajta **hierosz gamosz**hoz jutunk el, a Jahve és népe közötti „házassági” viszonyhoz, melyen belül Szófia a „menyasszonynak”, ti. Izrael népének megszemélyesítője. Itt fordulhat figyelmünk az **Énekek énekére**. Meglepő a hasonlóság a szerelem felmagasztalása és aközött, ahogy a Példabeszédek könyve mutatja be a házaselet szépségét (Péld. 6), ahol már a Bölcsesség a menyasszony; valamint az iménti képek Jahve és szerelme, Szófia kapcsolatáról.

Végző soron ugyanarról a gondolatról van szó mind az Énekek énekében, mind a bölcsességi könyvekben: **vőlegényi-menyasszonyi viszony** van Isten és Szófia, illetve Isten és választott népe között. Ez volt az Énekek éneke szimbolikus értelmezésének kulcsa már a zsidóság körében is, amit aztán előképnek tekintett a keresztény hagyomány, és ezért is vált uralkodóvá az Énekek énekének az az interpretációja, hogy Krisztus és az Egyház szeretet-kapcsolatának előképét látta

⁹ Ugyanez a kiadás az Énekek énekét a prédikátor könyve és a Bölcsesség könyve közé helyezi.

¹⁰ A Hokma iszlám megfelelője a Hikma, arabban szintén nőnemű szó.

benne.¹¹ Annál beszédesebb, hogy a görög szertartású esküvő épp Krisztus és Jegyese mintáját állítja az újházások elé (Ef. 5).

Szófia szerepét a **talmudi tradícióban** és így a Kabbalában **Sekina** viszi tovább, aki a világ és minden teremtmény anyja, matróna, királyné, akin át a királyhoz jutunk. Néha: leány, akit Isten a világba küldött. A király (Isten) leánya, nővére, menyasszonya, munkatársa, királynő. Valamiféle isteni nász részese: menyasszony a menyegzőn, Izrael gyülekezete. Sekina az örök női: ha issá ha eljóna: égi asszony, fényasszony, mindannak összefoglalása, ami női a világban.¹² A Kabbala szószerint is ismeri a hierosz gamoszt, a Civvuga kaddisát, azaz a szent nászt. Jahve és Sekina, mint király és királyné, ülnek egymás mellett. Sőt valamiképpen Istenen belül zajlik egyfajta nász, egyesülés: jichuda, zivvuga, mondja a Kabbala, talán épp az Énekek éneke nyomán (vö. pl. En 2,6).¹³

Szófiától a Szentlélekig?

Az isteni bölcsesség foglma és alakja már az Ószövetségben is összeszövődik **Ruah Jahve** (Isten Lelke) képével, ahol a Ruah ugyancsak nőnemű szó! A Bölcsesség könyve utal a Bölcsesség és a Lélek kapcsolatára: „Benne lélek van, értelmes és szent, egyetlen, sokféle és finom, ékesen szóló, gyors, szeplőtelen..., jótékony, emberbarát..., minden erővel teljes, mindent látó, minden szellemen áthatoló..., mert Isten erejének lehelete, s a mindenható Isten dicsőségének tiszta csordulása.” (Bölcs 7,22-25).

Nem csoda, hogy az ősegyházban a szemita teológusok, így a szír szentatyák szerint a **Szentlélek** a teremtetlen Szófia. Antióchiai Theophilosz (+186) a Szentlelket látja Szófiában: „Az Atya Isten, aki előhizza önmagából minden más dolog előtt a maga benne rejtőző (endiathetosz) Logoszát a maga Szófiájával együtt”.¹⁴ A Szentháromságot az Atya, a Logosz és Szófia hármasságában látja!¹⁵

Ha a hagyomány e vonulatának fényében újraolvassuk az Újszövetséget, számos döntő helyen fedezhetünk fel a **Szentlélek anyai vonásának** nyomait: vízkeresztkor, amikor anyagalambként (periszteraként) száll alá (Mt 3,13-17; Mk 1,9-11; Lk 3,21-22; Jn 132-34), vagy Jézus kijelentésében, hogy a Lélek szül újjá bennünket (Jan 3,5). Jogosnak tűnik a következtetés „Ösztönzőnek látszik a konkrét pneumatológia számára az, hogy a teremtésben, a kegyelemtanban és az egyházban a Lelket a teremtés anyjának, az újjászületés fürdőjében újjáteremtettek anyjának és az Egyház anyjának nevezzük.”¹⁶

Igaz, ezek a helyek inkább az „üdvörtörténeti Szentháromság” megnyilvánulásai, de a kortárs teológia felfogása alapján az üdvökonómai Háromság az „immanens” Háromság kifejezője. Ennek alapján – a hipotézisek világában odáig is

11 Így értelmezi a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat Szentírás-fordítása is, vö. 684.

12 SCHIPFLINGER 1988. 177.

13 SCHIPFLINGER 1988. 179.

14 PG 6,1064 C.

15 PG 6,1077 B.

16 A dogmatika kézikönyve 1996. I. 542.

eljuthatunk, hogy az isteni léten belül is megvan a férfi-, atyai oldal mellett a női- anyai princípium is, a Szentlélek anyai vonásaiban, és kettejük szeretet-egységét fejezi ki a Fiú, a Logosz. Ha ez tényleg így van, Istenen belül megtalálhatjuk a **legfelsőbb szintű hierosz gamoszt**, amely minden esküvőnek, mind en házasságnak és családnak ősmintája, archetípusa, sőt a természetben kirajzolódó viszony-rendszereknek, nász-szerkezetnek is.¹⁷

IRODALOM

- 1996 *A dogmatika kézikönyve*, Vigilia, Budapest.
CHARDIN, P.T.
1965 *Le féminin ou l'unitif*. Paris.
CSELÉNYI I. G.
2007 *Isten anyai arca?* Magyarországi Aquinói Szent Tamás Társaság, Budapest.
DEBRECENI Lajos
1988 *Klinikai akupunktúra*. Medicina, Budapest.
KUBY, G.
2008 *A nemek forradalma*. Kairosz Kiadó, Budapest.
RIDEAU, G.
1968 „La sexualité”. *Nouvelle Revue théologique* 1968/2.
SCHIPFLINGER, Th.
1988 *Sophia – Maria. Eine Ganzheitliche Vision der Schöpfung*, Neue Stadt, München – Zürich.

¹⁷ CSELÉNYI 2007. 220.